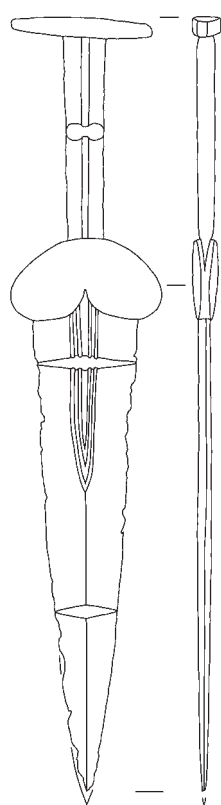

MATERIAŁY I SPRAWOZDANIA

RZESZOWSKIEGO
OŚRODKA
ARCHEOLOGICZNEGO

XLIV

Muzeum Okręgowe w Rzeszowie
Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego
Fundacja Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego

MATERIAŁY I SPRAWOZDANIA

RZESZOWSKIEGO
OŚRODKA
ARCHEOLOGICZNEGO

Tom XLIV

Rzeszów
2023

Rada Naukowa / Scientific Advisory Board

Václav Furmánek (Słowacja), Diana Gergova (Bułgaria), Vira Gupalo (Ukraina),
Marija Ljuština (Serbia), Dalia Pokutta (Szwecja/Polska), Thomas Saile (Niemcy),
Ghenadie Sîrbu (Mołdowa)

Komitet Redakcyjny / Editors

Michał Parczewski, Andrzej Pelisiak, Katarzyna Trybała-Zawiślak, Marcin Wołoszyn

Redaktor / Editor in Chief

Tomasz Bochnak (tbochnak@ur.edu.pl)

Sekretarz Redakcji / Managing Editor

Joanna Ligoda
(archo@muzeum.rzeszow.pl)

Czasopismo recenzowane / Peer – Reviewed Journal

Lista recenzentów na stronie internetowej czasopisma /
List of reviewers on the journal's website

Strona internetowa czasopisma / Home Page

<https://msroa.muzeum.rzeszow.pl/>

Tłumaczenia / Translation

Beata Kizowska-Lepiejza – język angielski
oraz autorzy

Rycina na okładce / Cover Picture

Akinakes. Ryc. Magdalena Krzemińska (vide s. 98) / Acinaces. Drawing by Magdalena Krzemińska (vide p. 98)

© Copyright by Muzeum Okręgowe w Rzeszowie

© Copyright by Instytut Archeologii UR

© Copyright by Fundacja Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego

© Copyright by Wydawnictwo „Mitel”

Czasopismo indeksowane

Muzeum Okręgowe
w Rzeszowie

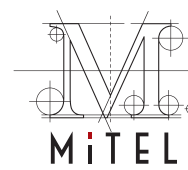
Instytut Archeologii
Uniwersytetu Rzeszowskiego

FUNDACJA

RZESZOWSKIEGO OŚRODKA
ARCHEOLOGICZNEGO

Fundacja Rzeszowskiego
Ośrodka Archeologicznego

Wydawnictwo
„Mitel” sp. z o.o.

ISSN 0137-5725

ISBN 978-83-8277-106-0

DOI: 10.15584/misroa.2023.44

WYDAWNICTWO UNIwersYTETU RZESZOWSKIEGO

35-959 Rzeszów, ul. prof. S. Pigoń 6, tel. 872 13 69, tel./faks: 17 872 14 26

e-mail: wydawnictwo@ur.edu.pl; <https://wydawnictwo.ur.edu.pl>

wydanie I; format A4; ark. wyd. 29; ark. druk. 27

SPIS TREŚCI

Od Redakcji	5
-------------------	---

STUDIA I MATERIAŁY

Wojciech Rajpold , The Mysterious Copper Battle Axe from the Castle Museum in Sandomierz	7
Андрій Б. Бардецький , Матеріали тшинецького культурного кола з поселення Рованці – Гнідавська Гірка на Волині	13
Joanna Adamik-Proksa, Mirosław Mazurek, Aleksandra Sznajdrowska-Pondel , Osada ludności trzcinieckiego kręgu kulturowego w Lutoryżu, stan. 9 nad środkowym Wisłokiem	33
Anita Kozubová , „Vergoldete Frauen“ – Anmerkungen zu Zierplättchen aus Edelmetallen in der Vekerzug-Kultur	59
Magdalena Krzemińska, Marcin Burghardt , Żelazne akinakesy ze zbiorów Muzeum Narodowego Ziemi Przemyskiej	97
Marek Florek , Wczesnośredniowieczne cmentarzysko kurhanowe w Międzygórzu, pow. Opatów, woj. świętokrzyskie (Międzygórz, stan. 44). Wyniki badań wykopaliskowych w latach 2006–2009 ...	105
Marek Florek , Nowe znaleziska średniowiecznych czekanów i toporów z okolic Sandomierza i Opatowa, woj. świętokrzyskie	139

KOMUNIKATY

Wojciech Pasterkiewicz, Tomasz Tokarczyk , Wyniki badań geofizycznych oraz weryfikacyjnych badań wykopaliskowych na stanowisku nr 53 w Sadowiu, pow. opatowski	147
Maciej Dębiec , Osada tarnobrzesckiej kultury łużyckiej w Wietlinie Pierwszym, stanowisko 1, gmina Laszki	161
Jan Bulas, Piotr Kotowicz , Wyniki badań archeologicznych na wielokulturowym stanowisku 22 w Trepczy, pow. sanocki	169

VARIA

Elżbieta Małgorzata Kłosińska , O mało znanym sposobie popularyzacji zabytków archeologicznych w czasach PRL-u	181
Joanna Ligoda , Europejskie Dni Archeologii w Regionalnej Składnicy Zabytków Archeologicznych w Zgłobniu	185

RECENZJE

Halina Taras, Wojciech Taras , (rec.) Ziemowit Cieślik, Iwona Gredka-Ligarska, Paulina Gwoździewicz-Matan, Irena Lipowicz, Andrzej Matan, Kamil Zeidler, Ustawa o muzeach. Komentarz, Wolters Kluwer, Warszawa 2021, 520 stron, ISBN 978-83-8223-808-2	189
---	-----

Z ŻAŁOBNEJ KARTY

Tomasz Bochnak, Jan Eugeniusz Machnik (20 IX 1930 – 7 X 2023) 193

Od Redakcji

W 1995 roku ukazał się XVI tom „Materiałów i Sprawozdań Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego”, pierwszy, którego redaktorem był Sylwester Czopek, wówczas doktor archeologii, pracownik Muzeum Okręgowego w Rzeszowie. Czasopismo opublikowano w zmienionej szacie graficznej, by zaznaczyć pewną korektę, którą było wprowadzenie ciągłej numeracji tomów.

Profesor Sylwester Czopek podczas badań archeologicznych w Chotyńcu. Fot. Tomasz Tokarczyk
Professor Sylwester Czopek during archaeological research in Chotyńiec. Photo by Tomasz Tokarczyk

Dziś ukazuje się numer XLIV, którego redaktorem jest Tomasz Bochnak. Blisko trzy dekady to niedużo, gdy myślimy o pradziejach, ale niemało dla człowieka. Bardzo wiele zmieniło się też w rzeszowskim ośrodku archeologicznym, by wspomnieć choćby powstanie Instytutu Archeologii (początkowo w ramach Wyższej Szkoły Pedagogicznej, a następnie Uniwersytetu Rzeszowskiego), utworzenie Fundacji Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego i ogromny przyrost naszej wiedzy na temat archeologii południowo-wschodniej Polski związany z wielkimi inwestycjami, na czele z budową autostrady A4.

To również znaczący okres w historii naszego czasopisma. Od początku jest ono związane z Muzeum Okręgowym w Rzeszowie, ale współwydawcami były też inne placówki muzealne i konserwatorskie z południowo-wschodniej Polski. Od 2014 roku (tom XXXV) „Materiały i Sprawozdania...” wydawane są przez trzy rzeszowskie instytucje – Muzeum Okręgowe w Rzeszowie, Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego i Fundację Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego. Publikowane są zarówno prace źródłowe i źródłoznawcze, jak też studia problemowe i przeglądowe. Istotna ich część dotyczy południowo-wschodniej Polski, ale niemniej ważne są prace poświęcone terenom Słowacji i Ukrainy. To otwarcie na tematykę wschodnią nabiera szczególnego znaczenia w ostatnich latach, w obliczu pełnoskalowej agresji Rosji na naszego sąsiada. Spotykane są też artykuły poświęcone bardziej odległym terenom. Nie zamykamy się też na problematykę popularyzacji i promocji archeologii czy też na zagadnienia związane z muzealnictwem i działalnością konserwatorską. Zamierzamy kontynuować tę linię, by pozostać czasopismem, w którym Czytelnik znajdzie pełen przekrój problematyki archeologicznej. Pismo jest indeksowane w Index Copernicus i ERIH PLUS. Przed nami kolejne wyzwania, m.in. przyjęcie internetowego systemu składania i recenzowania tekstów oraz wprowadzenie procedur regulujących stosowanie tzw. sztucznej inteligencji.

Pragniemy podziękować prof. dr. hab. Sylwestrowi Czopkowi – obecnie JM Rektorowi Uniwersytetu Rzeszowskiego – za lata poświęcone „Materiałom i Sprawozdaniom...”, za opiekę, za liczne cenne publikacje, które ukazały się na łamach naszego pisma, wreszcie za nieustępliwą walkę z absurdami prawnymi i organizacyjnymi, jakie mają miejsce w ostatnich latach. Ten tom dedykujemy właśnie Jemu, z okazji 65. rocznicy urodzin i życzymy dalszych sukcesów.

Maciej Dębiec*

Osada tarnobrzeskiej kultury łużyckiej w Wietlinie Pierwszym, stanowisko 1, gmina Laszki

A settlement of the Tarnobrzeg Lusatian culture in Wietlin Pierwszy, site No. 1, Laszki commune

Rescue archaeological research in Wietlin Pierwszy (site No. 1), which took place in 2023, led to the discovery of 18 archaeological features. Based on the material evidence, most of them can be associated with the Tarnobrzeg Lusatian culture. In addition to ceramics from the Early Iron Age, several fragments of vessels related to the Funnel Beaker culture were also found in secondary deposits. The materials obtained during the excavations confirmed the previously established chronology of the site based on surface research and revealed its scientific potential (the frequency of earthen features and relatively abundant movable material) for studying the Early Iron Age in the valleys of the Szkło and San rivers.

KEY WORDS: Funnel Beaker culture, Tarnobrzeg Lusatian culture, rescue research, settlement, southeastern Poland

Submission: 05.02.2024; Acceptance: 18.03.2024

WSTĘP

1. POŁOŻENIE

Stanowisko Wietlin Pierwszy 1 położone jest w Polsce południowo-wschodniej, w gminie Laszki, w województwie podkarpackim. Według podziału fizyczno-geograficznego Polski zlokalizowane jest w Kotlinie Sandomierskiej, a dokładniej w Dolinie Dolnego Sanu (Solon et al. 2018). Stanowisko zajmuje niewielkie wyniesienie, będące pierwszą terasą nadzalewową rzeki Szkło, która do czasu regulacji przepływała na osi wschód–zachód, na południe od stanowiska. Obecnie wpada ona do Sanu na wschód od stanowiska, jeszcze przed miejscowością Wietlin. Na południe od stanowiska w dalszym ciągu widoczne jest jej stare koryto oraz liczne meandry, wypełnione częściowo wodą (ryc. 1). Samo stanowisko znajduje się na skraju jednego z nich, wysuniętego najbardziej na północ, który obecnie jest zabagniony i wypełniony wodą. Na mapach militarnych z końca XVIII i początku XIX wieku również widoczny jest stary przebieg rzeki Szkło i jej liczne meandry. W *Słowniku geograficznym Królestwa Polskiego* z końca XIX wieku dolina Szkała opisana jest jako podmokła i zabagniona, wymagająca prac melioracyjnych (Dziedzicki 1890, 920–921).

2. HISTORIA BADAŃ

Stanowisko Wietlin Pierwszy 1 odkryte zostało w trakcie badań powierzchniowych przez Michała Parczewskiego i Ada-

ma Kostka w 1996 r. (AZP 104-86/26). Pozyskano bardzo liczne materiały ruchome związane z kulturą pucharów lejkowatych, tarnobrzeską kulturą łużycką (przeważająca część zbioru) oraz z okresu późnego średniowiecza i czasów nowożytnych. Oprócz tego, znaleziono fragment toporka kamiennego, który autorzy karty AZP połączyli z kulturą ceramiki sznurowej. W obrębie wyznaczonego zasięgu wyróżniono ponadto dwa skupiska, w których wystąpiło najwięcej materiału archeologicznego.

Stanowisko częściowo zniszczone jest przez przecinającą je drogę asfaltową. Powierzchnię określono na około 2,5 ha. W 2019 roku materiały z badań AZP zostały zweryfikowane przez Aleksandrę Jabłkowską w trakcie przygotowywania pracy magisterskiej. Autorka, oprócz materiałów tarnobrzeskiej kultury łużyckiej, wyróżniła również ceramikę kultury pomorskiej (Jabłkowska 2020, ryc. 5, tabl. IX:1,2). Pierwsze badania wykopaliskowe przeprowadzone zostały w 2023 roku pod kierownictwem Macieja i Moniki Dębców. Odkryte materiały zabytkowe stanowią podstawę niniejszego artykułu.

3. BADANIA WYKOPALISKOWE W 2023 ROKU

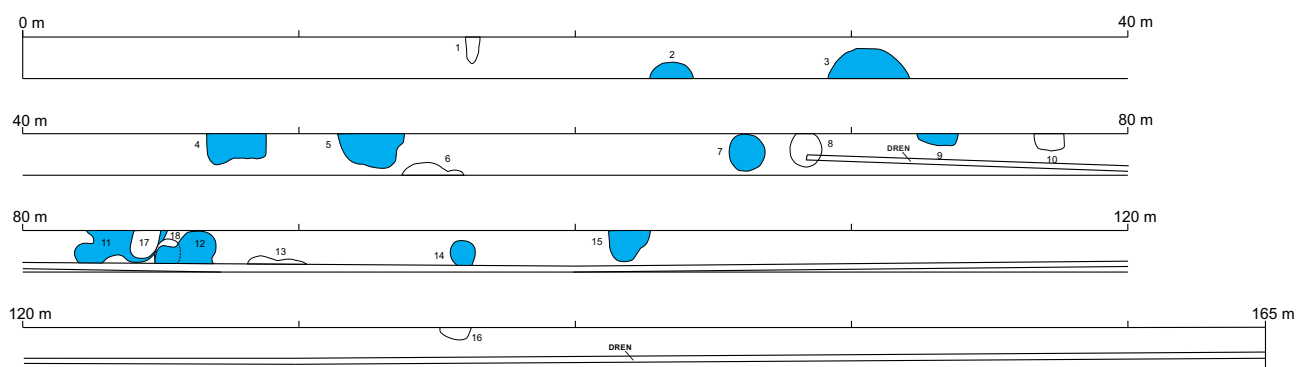
Prace archeologiczne podyktowane były planowaną budową kanalizacji sanitarnej. Z tego też względu szerokość wykopu archeologicznego wynosiła 1,5 m, długość 165 m, a całkowita powierzchnia 247,5 m² (ryc. 2). Wykop przecinał stanowisko na osi południowy wschód–północny zachód,

* Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego, ul. Stanisława Moniuszki 10, 35-015 Rzeszów; e-mail: mdebiec@ur.edu.pl; ORCID: 0000-0002-8679-6278

Ryc. 1. Wietlin Pierwszy, stan. 1. Położenie stanowiska na podkładzie mapy topograficznej (A) oraz ortofotomapy (B), obie mapy w skali 1:10 000. Kolorem czerwonym schematycznie zaznaczono umiejscowienie wykopu z 2023 r. w obrębie stanowiska. Dodatkowo zaznaczono miejsca koncentracji zabytków zaobserwowane w trakcie badań powierzchniowych

Fig. 1. Wietlin Pierwszy, site No. 1. Location of the site on the topographic map (A) and orthophotomap (B), both map scales 1:10,000. The location of the excavation from 2023 within the site is schematically marked in red colour. Additionally, places of concentration of artefacts observed during surface research are indicated

Ryc. 2. Wietlin Pierwszy, stan. 1. Plan wykopu oraz odkrytych obiektów archeologicznych w skali 1:200 (ciemnym kolorem zaznaczono obiekty z materiałami tarnobrzeskiej kultury łużyckiej)

Fig. 2. Wietlin Pierwszy, site No. 1. Excavation plan and uncovered archaeological features at a scale of 1:200 (features related to the Tarnobrzeg Lusatian culture are marked in dark colour)

równoległe do znajdującej się tuż obok drogi asfaltowej. Warstwę humusu o miąższości około 60 cm usunięto przy użyciu koparki. Pod nim ukazał się calcowy zgliniony piasek w kolorze żółtym, na którego tle zaobserwowano zarysy ciemniejszych obiektów archeologicznych. Zarejestrowano ich łącznie 18 (ryc. 2). Rysowały się one wyraźnie, dzięki barwie ciemno- bądź jasnobrązowej na poziomie wyróżnienia. Oprócz nich, zadokumentowano też współczesny wkop drenażowy, który uszkadzał niektóre obiekty archeologiczne. Ze względu na dość wąski wykop, niektóre obiekty uchwycono tylko częściowo. Po ich zadokumentowaniu i założeniu cięć profilowych, przystąpiono do eksploracji warstwami mechanicznymi o miąższości 10 cm.

Materiały archeologiczne

Podczas wykopalisk zarejestrowano łącznie 18 wziemnych obiektów archeologicznych. Ze względu na małą szerokość wykopu, zdecydowaną większość odsłonięto jedynie częściowo. W wypełnisku dziesięciu obiektów odkryto ruchomy materiał archeologiczny, który można powiązać z kulturą pucharów lejkowatych i tarnobrzeską kulturą łużycką. Do opisu technologicznego tarnobrzeskiej kultury łużyckiej wykorzystano klasyfikację stworzoną przez Sylwestra Czopka (2007; 2014).

Obiekt 1 (odc. 10–20 m), jama osadowa, chronologia: nieokreślona. Został uchwycony na głębokości 60 cm od powierzchni gruntu; częściowo poza terenem inwestycji; zarys wydłużony o widocznych wymiarach 52×100 cm; przekrój poprzeczny zniszczony przez wkop współczesny; wypełnisko jednorodne ciemnoszaro-brunatne (ryc. 3).

Inwentarz: brak materiału zabytkowego.

Obiekt 2 (odc. 20–30 m), jama, chronologia: tarnobrzeska kultura łużycka. Został uchwycony na głębokości 60 cm od powierzchni gruntu; częściowo poza terenem inwestycji; zarys owalny o widocznych wymiarach 162×58 cm; przekrój poprzeczny trapezowaty o miąższości 86 cm; wypełnisko niejednorodne ciemnoszaro-brunatno-żółte, żółto-szare i ciemnoszaro-brunatne (ryc. 3).

Inwentarz:

Głębokość 100–120 cm

Tarnobrzeska kultura łużycka. Ceramika naczyniowa: 1. Fragment wylewu naczynia z otworami pod wylewem (ryc. 5:1), grubość ścianki bocznej 9 mm, IIIB1; 2. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 10 mm, IIB1.

Głębokość 120–140 cm

Tarnobrzeska kultura łużycka. Ceramika naczyniowa: 1. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 9 mm, IIIB3.

Obiekt 3 (odc. 30–40 m), jama, chronologia: tarnobrzeska kultura łużycka. Został uchwycony na głębokości 60 cm od powierzchni gruntu; częściowo poza terenem inwestycji; zarys owalny o widocznych wymiarach 298×110 cm; przekrój poprzeczny nieckowaty o miąższości 30 cm; wypełnisko jednorodne ciemnoszaro-brunatne (ryc. 3).

Inwentarz:

Głębokość 60 cm

Tarnobrzeska kultura łużycka. Ceramika naczyniowa: 1. Fragment dna naczynia (ryc. 5:2), grubość ścianki bocznej 10 mm, grubość dna 12 mm, IIIB3; 2. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 9 mm, IIB1.

Głębokość 60–80 cm

Tarnobrzeska kultura łużycka. Ceramika naczyniowa: 1. Fragment dna naczynia o średnicy 9 cm (ryc. 5:3), grubość ścianki bocznej 7 mm, grubość dna 7 mm, IIB1; 2. Fragment wylewu naczynia (ryc. 5:5), grubość ścianki bocznej 11 mm, IIIB1; 3. Fragment talerza płacka (ryc. 5:4), grubość talerza 11 mm, IIIC1; 4. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 7 mm, IIIB1; 5. Fragment

brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 7 mm, IIIB1; 6. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 11 mm, IVA3; 7. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 11 mm, IIIB1. Inne: 1 grudka polepy.

Obiekt 4 (odc. 40–50 m), jama, chronologia: tarnobrzeska kultura łużycka. Został uchwycony na głębokości 60 cm od powierzchni gruntu; częściowo poza terenem inwestycji; zarys nieregularny o widocznych wymiarach 214×117 cm; przekrój poprzeczny nieckowaty o miąższości 32 cm; wypełnisko niejednorodne ciemnoszaro-brunatne i żółto-szare (ryc. 3).

Inwentarz:

Głębokość 60 cm

Kultura pucharów lejkowatych. Ceramika naczyniowa: 1. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 9 mm, domieszka tłuczni ceramicznego, przełom dwubarwny nieostry; 2. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 8 mm, domieszka tłuczni ceramicznego, przełom trójbarwny ostry.

Tarnobrzeska kultura łużycka. Ceramika naczyniowa: 1. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 13 mm, IIB1; 2. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 13 mm, IIIB1.

Głębokość 60–80 cm

Kultura pucharów lejkowatych. Ceramika naczyniowa: 1. Fragment brzuśca naczynia z taśmowatym uchem (ryc. 5:13), grubość ścianki bocznej 9 mm, domieszka tłuczni ceramicznego; przełom dwubarwny ostry.

Tarnobrzeska kultura łużycka. Ceramika naczyniowa: 1. Fragment dna naczynia (ryc. 5:7), grubość ścianki bocznej 14 mm, grubość dna naczynia 14 mm, IIIB1; 2. Fragment dna naczynia (ryc. 5:6), grubość ścianki bocznej 7 mm, grubość dna naczynia 8 mm, IIIA1; 3. Fragment części przywylewowej misy (ryc. 5:8), grubość ścianki bocznej 6 mm, IIIB3; 4. Fragment wylewu naczynia z otworkami pod wylewem oraz taśmą plastyczną zdobioną odciskami palcowymi (ryc. 5:9), grubość ścianki bocznej 10 mm, IIIB1; 5. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 13 mm, IIB1; 6. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 11 mm, IIB1.

Obiekt 5 (odc. 50–60 m), jama osadowa, chronologia: tarnobrzeska kultura łużycka. Został uchwycony na głębokości 60 cm od powierzchni gruntu; częściowo poza terenem inwestycji; zarys nieregularny o widocznych wymiarach 240×130 cm; przekrój poprzeczny nieckowaty o miąższości 50 cm; wypełnisko niejednorodne ciemnoszaro-brunatne i ciemnoszaro-brunatno-żółte, przemieszane (ryc. 3).

Inwentarz:

Głębokość 60 cm

Tarnobrzeska kultura łużycka. Ceramika naczyniowa: 1. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 12 mm, IA1; 2. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 10 mm, IIA1; 3. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 13 mm, IIIB1; 4. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 7 mm, IIIB1.

Głębokość 60–80 cm

Tarnobrzeska kultura łużycka. Ceramika naczyniowa: 1. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 20 mm, IIIB2; 2. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 10 mm, IIIA1; 3. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 7 mm, IIIB1.

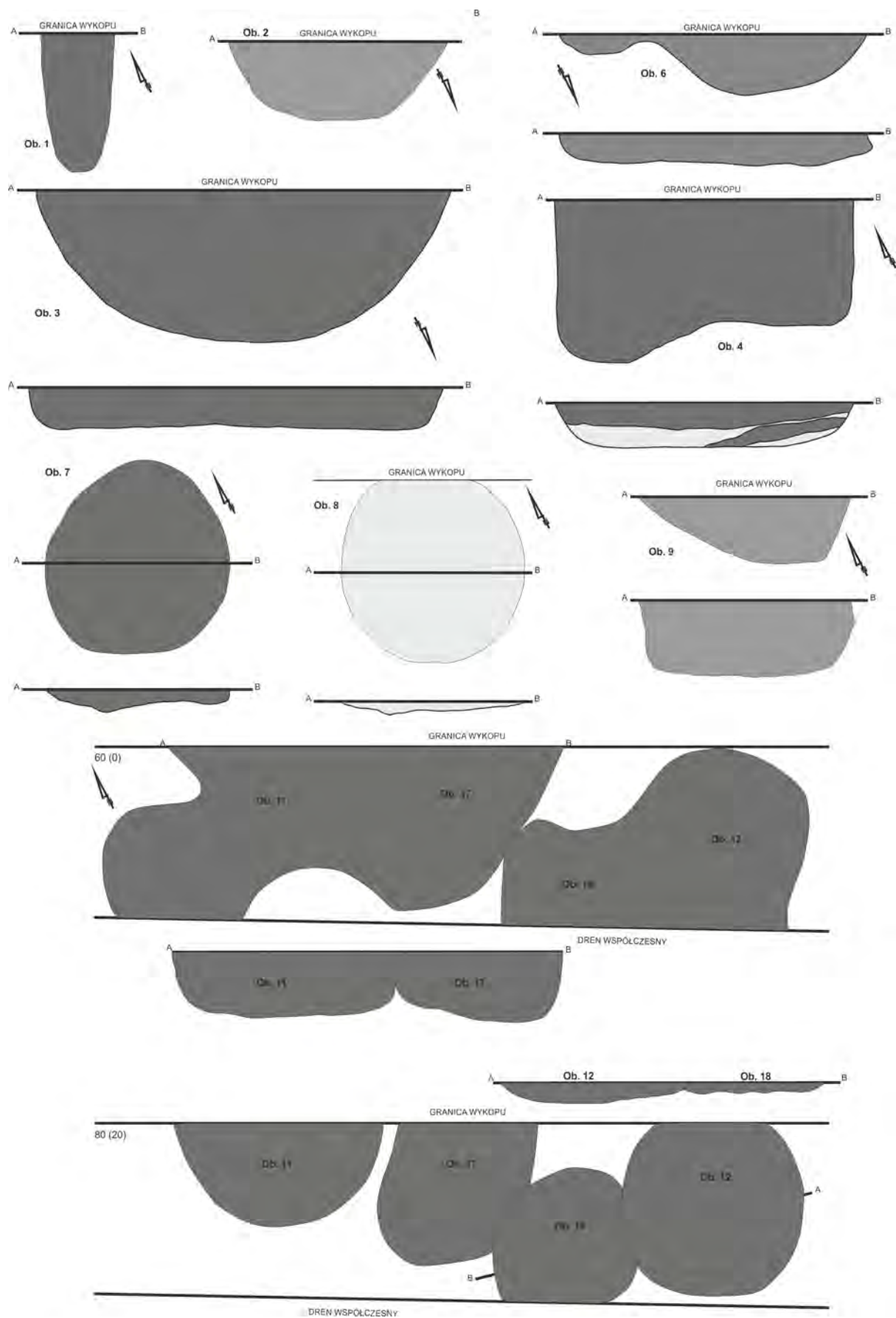
Głębokość 80–100 cm

Kultura pucharów lejkowatych. Ceramika naczyniowa: 1. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 11 mm, domieszka tłuczni ceramicznego, przełom trójbarwny ostry.

Głębokość 100–120 cm

Tarnobrzeska kultura łużycka. Ceramika naczyniowa: 1. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 8 mm, IIIB1; 2. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 10 mm, IIIB1; 3. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 7 mm, IIIA1. Inne: 1 grudka polepy; 1 fragment kamienia ze śladami gładzenia.

Obiekt 6 (odc. 50–60 m), jama osadowa, chronologia: nieokreślona. Został uchwycony na głębokości 60 cm od powierzchni gruntu; częściowo poza terenem inwestycji; zarys nieregularny o widocznych

Ryc. 3. Wietlin Pierwszy, stan. 1. Plany oraz profile obiektów archeologicznych
 Fig. 3. Wietlin Pierwszy, site No. 1. Plans and profiles of archaeological features

wymiarach 220×42 cm; przekrój poprzeczny nieckowaty o miąższości 24 cm; wypełnisko jednorodne ciemnoszaro-brunatno-żółte (ryc. 3).

Inwentarz: brak materiału zabytkowego.

Obiekt 7 (odc. 60–70 m), jama osadowa, chronologia: tarnobrzeńska kultura łużycka. Został uchwycony na głębokości 60 cm od powierzchni gruntu; zarys kolisty o wymiarach 134×125 cm; przekrój poprzeczny nieckowaty o miąższości 16 cm; wypełnisko jednorodne ciemnoszaro-brunatne (ryc. 3).

Inwentarz:

Głębokość 60–80 cm

Tarnobrzeńska kultura łużycka. Ceramika naczyniowa: 1. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 6 mm, IIA2; 2. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 7 mm, IIA1.

Obiekt 8 (odc. 60–70 m), jama osadowa, chronologia: nieokreślona. Został uchwycony na głębokości 60 cm od powierzchni gruntu; częściowo poza granicą wykopu; zarys kolisty o widocznych wymiarach 130×132 cm; przekrój poprzeczny nieckowaty o miąższości 9 cm; wypełnisko jednorodne żółto-szare (ryc. 3).

Inwentarz: brak materiału zabytkowego.

Obiekt 9 (odc. 70–80 m), jama osadowa, chronologia: tarnobrzeńska kultura łużycka. Został uchwycony na głębokości 60 cm od powierzchni gruntu; częściowo poza granicą wykopu; zarys nieregularny o widocznych wymiarach 152×48 cm; przekrój poprzeczny nieckowaty o miąższości 55 cm; wypełnisko jednorodne ciemno-brunatno-żółte (ryc. 3).

Inwentarz:

Głębokość 60 cm

Kultura pucharów lejkowatych. Ceramika naczyniowa: 1. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 7 mm, brak domieszki, przełom trójbarwny ostry.

Tarnobrzeńska kultura łużycka. Ceramika naczyniowa: 1. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 8 mm, IIIA1.

Głębokość 60–80 cm

Tarnobrzeńska kultura łużycka. Ceramika naczyniowa: 1. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 11 mm, IIIB3.

Głębokość 80–100 cm

Kultura pucharów lejkowatych. Ceramika naczyniowa: 1. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 8 mm, domieszka tłucznia ceramicznego, przełom dwubarwny ostry.

Tarnobrzeńska kultura łużycka. Ceramika naczyniowa: 1. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 6 mm, IIIA1; Fragment kamienia ze śladami gładzenia.

Obiekt 10 (odc. 70–80 m), jama osadowa, chronologia: nieokreślona. Został uchwycony na głębokości 60 cm od powierzchni gruntu; częściowo poza granicą wykopu; zarys nieregularny o widocznych wymiarach 106×63 cm; przekrój poprzeczny nieckowaty o miąższości 26 cm; wypełnisko jednorodne ciemnobrunatno-żółte (ryc. 4).

Inwentarz: brak materiału zabytkowego.

Obiekt 11 (odc. 80–90 m), jama osadowa, chronologia: tarnobrzeńska kultura łużycka. Został uchwycony na głębokości 60 cm od powierzchni gruntu; częściowo poza granicą wykopu; zarys nieregularny o widocznych wymiarach 290×124 cm; przekrój poprzeczny nieckowaty o miąższości 48 cm; wypełnisko jednorodne ciemnoszaro-brunatne (ryc. 3). W relacji stratygraficznej z obiektem 17.

Inwentarz:

Głębokość 60 cm

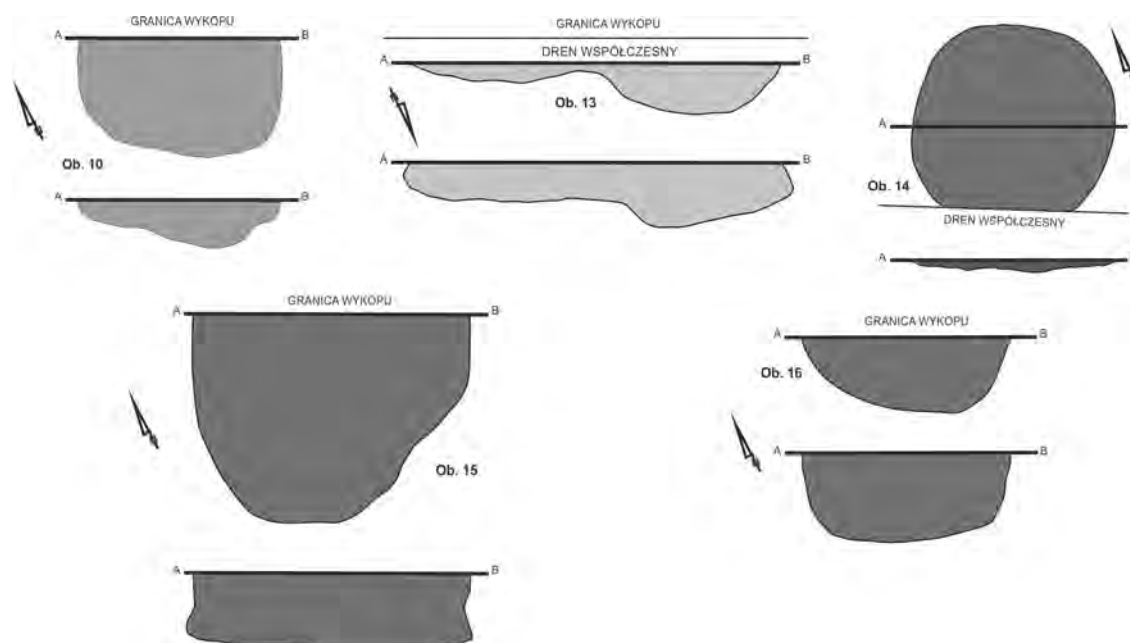
Tarnobrzeńska kultura łużycka. Ceramika naczyniowa: 1. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 12 mm, IVA1.

Głębokość 60–80 cm

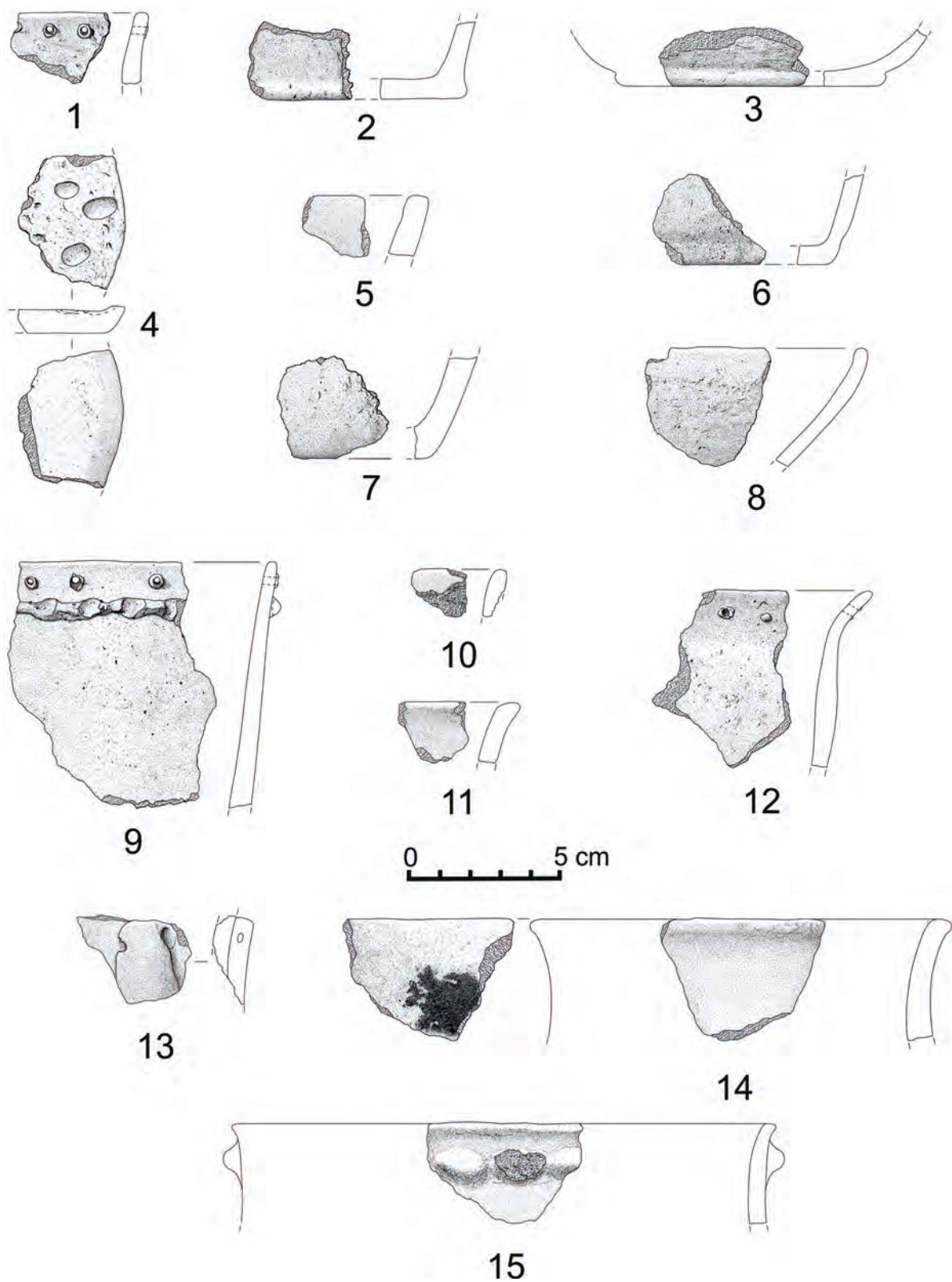
Kultura pucharów lejkowatych. Ceramika naczyniowa: 1. Fragment wylewu naczynia o średnicy 14 cm, wewnętrzna powierzchnia częściowo pokryta czarną substancją (ryc. 5:14), grubość ścianki bocznej 12 mm, domieszka tłucznia ceramicznego, przełom trójbarwny ostry; 2. Fragment wylewu naczynia z pasmem guzków pod wylewem (ryc. 5:15), grubość ścianki bocznej 7 mm, domieszka tłucznia ceramicznego, przełom dwubarwny nieostry; 3. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 8 mm, domieszka tłucznia ceramicznego, przełom dwubarwny ostry.

Tarnobrzeńska kultura łużycka. Ceramika naczyniowa: 1. Fragment wylewu naczynia o średnicy 18 cm (ryc. 5: 10), grubość ścianki bocznej 9 mm, IIIA2; 2. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 10 mm, IIB1; 3. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 12 mm, IIIB1; 4. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 6 mm, IVA1; 5. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 10 mm, IIIB1; 6. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 11 mm, IIB1. Inne: 1 grudka polepy.

Obiekt 12 (odc. 80–90 m), jama osadowa, chronologia: tarnobrzeńska kultura łużycka. Został uchwycony na głębokości 60 cm od

Ryc. 4. Wietlin Pierwszy, stan. 1. Plany oraz profile obiektów archeologicznych
 Fig. 4. Wietlin Pierwszy, site No. 1. Plans and profiles of archaeological features

Ryc. 5. Wietlin Pierwszy, stan. 1. Ceramika tarnobrzegskiej kultury łużyckiej (1–12) oraz kultury pucharów lejkowatych (13–15). Rys. A. Bardeckij

Fig. 5. Wietlin Pierwszy, site No. 1. Pottery of the Tarnobrzeg Lusatian culture (1–12) and the Funnel Beaker culture (13–15). Drawing by A. Bardeckij

powierzchni gruntu; częściowo poza granicą wykopu; zarys nieregularny o widocznych wymiarach 140×140 cm; przekrój poprzeczny nieckowaty o miąższości 35 cm (cięcie profilowe zostało założone na głębokości 80 cm); wypełnisko jednorodne ciemnoszaro-brunatne (ryc. 3). W relacji stratygraficznej z obiektem 18.

Inwentarz:

Głębokość 60 cm

Tarnobrzegska kultura łużycka. Ceramika naczyniowa: 1. Fragment wylewu naczynia (ryc. 5:11), grubość ścianki bocznej 7 mm, IIIA1; 2. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 9 mm,

IIIB3; 3. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 10 mm, IIIB1; 4. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 9 mm, IIIB1. Inne: 1 grudka polepy.

Głębokość 60–80 cm

Tarnobrzaska kultura łużycka. Ceramika naczyniowa: 1. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 9 mm, IVA1.

Głębokość 80–100 cm

Tarnobrzaska kultura łużycka. Ceramika naczyniowa: 1. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 11 mm, IIB1.

Obiekt 13 (odc. 80–90 m), jama osadowa, chronologia: nieokreślona. Został uchwycony na głębokości 60 cm od powierzchni gruntu; częściowo poza granicą wykopu; zarys nieregularny o widocznych wymiarach 196×35 cm; przekrój poprzeczny nieckowaty o miąższości 35 cm; wypełnisko jednorodne brunatno-szare (ryc. 4).

Inwentarz: brak materiału zabytkowego.

Obiekt 14 (odc. 90–100 m), jama osadowa, chronologia: tarnobrzaska kultura łużycka. Został uchwycony na głębokości 60 cm od powierzchni gruntu; częściowo poza granicą wykopu; zarys owalny o widocznych wymiarach 106×98 cm; przekrój poprzeczny nieckowaty o miąższości 6 cm; wypełnisko jednorodne ciemnoszaro-brunatne (ryc. 4).

Inwentarz:

Głębokość 60–80 cm

Tarnobrzaska kultura łużycka. Ceramika naczyniowa: 1. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 10 mm, IVB1.

Obiekt 15 (odc. 100–110 m), jama osadowa, chronologia: tarnobrzaska kultura łużycka. Został uchwycony na głębokości 60 cm od powierzchni gruntu; częściowo poza granicą wykopu; zarys owalny o widocznych wymiarach 146×110 cm; przekrój poprzeczny nieckowaty o miąższości 40 cm; wypełnisko jednorodne ciemnoszaro-brunatne (ryc. 4).

Inwentarz:

Głębokość 60–80 cm

Tarnobrzaska kultura łużycka. Ceramika naczyniowa: 1. Fragment wylewu naczynia z otworami pod wylewem (ryc. 5:12), grubość ścianki bocznej 6 mm, IIIB3; 2. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 13 mm, IIIB1; 3. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 13 mm, IIIB1; 4. Fragment brzuśca naczynia, grubość

ścianki bocznej 10 mm, IIIB1; 5. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 8 mm, IVB2; 6. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 8 mm, IVB1; 7. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 9 mm, IIB2; 8. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 8 mm, IIIB1. Inne: 1 grudka polepy.

Obiekt 16 (odc. 130–140 m), jama osadowa, chronologia: nieokreślona. Został uchwycony na głębokości 60 cm od powierzchni gruntu; częściowo poza granicą wykopu; zarys owalny o widocznych wymiarach 110×40 cm; przekrój poprzeczny nieckowaty o miąższości 47 cm; wypełnisko jednorodne ciemnoszaro-brunatne (ryc. 4).

Inwentarz: brak materiału zabytkowego.

Obiekt 17 (odc. 80–90 m), jama osadowa, chronologia: nieokreślona. Został uchwycony na głębokości 60 cm od powierzchni gruntu; częściowo poza granicą wykopu; zarys nieregularny o widocznych wymiarach 103×103 cm; przekrój poprzeczny nieckowaty o miąższości 50 cm; wypełnisko jednorodne ciemnoszaro-brunatne (ryc. 3). W relacji stratygraficznej z obiektami 11 i 18.

Inwentarz: brak materiału zabytkowego.

Obiekt 18 (odc. 80–90 m), jama osadowa, chronologia: nieokreślona. Został uchwycony na głębokości 60 cm od powierzchni gruntu; częściowo poza granicą wykopu; zarys nieregularny o widocznych wymiarach 102×82 cm; przekrój poprzeczny nieckowaty o miąższości 28 cm (cięcie profilowe zostało założone na głębokości 80 cm); wypełnisko jednorodne ciemnoszaro-brunatne (ryc. 3). W relacji stratygraficznej z obiektami 12 i 17.

Inwentarz: brak materiału zabytkowego.

Materiały ceramiczne odkryte poza obiektami archeologicznymi Głębokość 60 cm

Tarnobrzaska kultura łużycka: Ceramika naczyniowa: 1. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 10 mm, IIIB1; 2. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 10 mm, IVB3; 3. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 9 mm, IIIB2; 4. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 11 mm, IIB1; 5. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 10 mm, IIB1; 6. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 11 mm, IIB1; 7. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 9 mm, IIB1; 8. Fragment brzuśca naczynia, grubość ścianki bocznej 6 mm, IIIB1.

PODSUMOWANIE

Badania wykopaliskowe przeprowadzone w 2023 roku przyniosły odkrycie stosunkowo bogatych materiałów archeologicznych, w zdecydowanej większości związanych z osadnictwem tarnobrzeską kulturą łużycką. Poza nimi odkryto nieliczne fragmenty naczyń kultury pucharów lejkowatych. Wszystkie znajdowały się na wtórnym złożu w obiektach o młodszej chronologii. Ceramika osadowa kultury pucharów lejkowatych może wskazywać na funkcjonowanie w omawianym miejscu osady tej jednostki. Brak ceramiki zdobionej nie pozwala jednak na bliższe ustalenia chronologiczne wewnątrz tej kultury.

Najliczniejszy materiał archeologiczny związany jest z tarnobrzeską kulturą łużycką. Pozyskano łącznie 56 fragmentów ceramiki z 10 obiektów. Zdobnictwo kilku z nich pozwala na pewne rozważania chronologiczne. Chodzi tu w szczególności o wylewy, pod którymi znajdują się otworki i listwy plastyczne (ryc. 5:1,9,12). Zdobnictwo tego typu wykazuje powiązania z tzw. aglomeracją chotyńską (Czopek et al. 2018; Trybała-Zawiślak 2019, ryc. 7.7; Adamik-Proksa et al. 2022). Na tej podstawie można datować materiały z Wietlina Pierwszego na wczesną epokę żelaza I i III fazę tarnobrzeską kulturę łużycką. Wspomniane zdobnictwo nawiązujące do ceramiki

chotyńskiej (a w szerszym ujęciu do ceramiki scytyjskiej leśno-stepowej) pojawia się w wielu inwentarzach osad tarnobrzeską kulturę łużycką w Polsce południowo-wschodniej (zob. Trybała-Zawiślak 2019, ryc. 7.10–12, tam dalsza literatura). Można tu wspomnieć osadę w Grabowcu czy dużo dalej położoną w Grodzisku Dolnym (Czopek 2018, 202).

Osada tarnobrzeską kulturę łużycką w Wietlinie Pierwszym należy do jednego ze skupisk tej kultury w dorzeczu rzeki Szkło, którego centralnym punktem było najprawdopodobniej cmentarzysko ciałopalne odkryte na stanowisku nr 1 w Wietlinie Trzecim (Jabłkowska 2020, ryc. 4). Odległość do tej nekropolii wynosi niewiele ponad 1 km w linii prostej od analizowanej osady.

Mimo niewielkiej skali badań, stanowisko nr 1 w Wietlinie Pierwszym, jawi się jako miejsce o dużym potencjale badawczym. Obszar objęty wykopaliskami nasycony był licznymi obiektami ziemnymi. W większości z nich znajdował się ruchomy materiał archeologiczny. Tym samym odkrycie zabytków tarnobrzeską kulturę łużycką z wpływami aglomeracji chotyńskiej, pozwala poszerzyć bazę źródłową nad zagadnieniem rozprzestrzeniania się wpływów leśno-stepowych w środowisku tarnobrzeską kulturę łużycką.

WYKAZ CYTOWANEJ LITERATURY

- Adamik-Proksa J., Burghardt M., Ocadryga-Tokarczyk E., Rajpold W., Tokarczyk T. 2022. *Osada społeczności scytyjskiego kręgu kulturowego w Hruszowicach, stan. 2, jako element tzw. aglomeracji chotyńskiej*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Czopek S. 2007. *Grodzisko Dolne, stanowisko 22 – wielokulturowe stanowisko nad dolnym Wisłokiem. Część I: Od epoki kamienia do wczesnej epoki żelaza*. Rzeszów: Fundacja Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego, Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego, Muzeum Okręgowe w Rzeszowie.
- Czopek S. 2014. *Stanowisko 158 w Jarosławiu, woj. podkarpackie. Część II. Osadnictwo od starszej epoki brązu do okresu rzymskiego*. Rzeszów: Fundacja Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego.
- Czopek S. 2018. Zmienność kulturowa w epoce brązu i we wczesnej epoce żelaza w dorzeczu Wiszni na tle przemian kulturowych w Europie Środkowo-Wschodniej. W: S. Czopek, K. Trybała-Zawiślak, N. Wojcieszuk, O. Osaulczuk, D. Bobak, P. Gębica, A. Jacyszyn, W. Pasterkiewicz, D. Pawliw, W. Petehyrycz, M. Połtowicz-Bobak, A. Wacnik, *Przemiany kulturowo-osadnicze w dorzeczu rzeki Wiszni w epoce brązu i we wczesnej epoce żelaza w kontekście zmian prahistorycznej i wczesnohistorycznej ekumeny*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Dziedzicki L. 1890. Szkło. W: F. Sulimierski, B. Chlebowski, J. Krzywicki, W. Walewski (red.), *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. T. XI: Sochaczew – Szlubowska Wola, 920–921*. Warszawa.
- Jabłkowska A. 2020. Przemiany osadnicze w międzyrzeczu rzek Szkło i Lubaczówki w epoce brązu i wczesnej epoce żelaza. *Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego* 41, 71–94.
- Kostek A. 1991. Cmentarzysko grupy tarnobrzeszkiej w Wietlinie III, gm. Laszki, woj. Przemysł. *Materiały i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego za lata 1980–84*, 5–45.
- Solon J., Borzyszkowski J., Bidłasiak M., Richling A., Badora K., Balon J., Brzezińska-Wójcik T., Chabudziński Ł., Dobrowolski R., Grzegorzczak I., Jodłowski M., Kistowski M., Kot R., Krąż P., Lechnio J., Macias A., Majchrowska A., Malinowska E., Migoń P., Myga-Piątek U., Nita J., Papińska E., Rodzik J., Strzyż M., Terpiłowski S., Ziaja W., 2018. Physico-geographical mesoregions of Poland: Verification and adjustment of boundaries on the basis of contemporary spatial data. *Geographia Polonica*, 91 (2), 143–170.
- Trybała-Zawiślak K. 2019. *Wczesna epoka żelaza na terenie Polski południowo-wschodniej – dynamika zmian i relacje kulturowe*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Maciej Dębiec

A settlement of the Tarnobrzeg Lusatian culture in Wietlin Pierwszy, site No. 1, Laszki commune

Summary

The site Wietlin Pierwszy No. 1 is located in south-eastern Poland, in Laszki commune, in the Podkarpackie Voivodeship. According to the physiographic division of Poland, it is located in the Lower San Valley. It occupies a small elevation, which is the first terrace above the floodplain of the Szkło River, which used to flow east-west (south of the site) before its regulation. Currently, it flows into the San River east of the site, just before the village of Wietlin. To the south of the site, its old riverbed and numerous meanders are still visible, partially filled with water. The site itself is located on the edge of one of these meanders, the northernmost one, which is currently marshy and filled with water.

The site Wietlin Pierwszy No. 1 was discovered during surface surveys carried out by M. Parczewski and A. Kostka in 1996 (AZP 104-86/26). It is partially destroyed by the asphalt road that crosses it. The first excavation studies were carried out in 2023 under the direction of Maciej and Monika Dębiec, in connection with the construction of a sanitary sewer system. The discovered archaeological materials are the basis of this article.

The excavation trench cut through the site from south-east to northwest, parallel to the nearby asphalt road. In the

humus layer with a thickness of about 60 cm, 18 archaeological features were recorded, some of which were only partially captured due to the scope of the research.

The excavation studies revealed relatively rich archaeological materials, mostly associated with the settlement of the Tarnobrzeg Lusatian culture. In addition to these, several fragments of vessels from the Funnel Beaker culture were discovered, but they do not allow for closer chronological determinations.

The most numerous archaeological material is related to the Tarnobrzeg Lusatian culture. A total of 56 ceramic fragments from 10 features were obtained. The decoration of some of them allows for certain chronological considerations. This concerns, in particular, the collection of rims under which there are holes and plastic strips, allowing for dating the materials from Wietlin Pierwszy to the Early Iron Age and the III phase of the Tarnobrzeg Lusatian culture.

The settlement of the Tarnobrzeg Lusatian culture in Wietlin Pierwszy belongs to one of the clusters of this culture within the Szkło River basin, the central point of which was probably a cremation cemetery discovered at site No. 1 in Wietlin Trzeci. Despite the small range of the research, the site No. 1 in Wietlin Pierwszy appears to be a place with great research potential.

